

Existentieel bijbellezen en authentiek preken

IZB-Areopagus

De training bestaat uit 10 sessies waarin stapsgewijs een route wordt gevolgd van persoonlijk luisteren naar publiekelijk (s)preken – van binnen naar buiten. Een interactieve opzet, met veel oefeningen en delen met elkaar. In onderstaande lees je de stappen die we zetten.

Wie ben jij als instrument?

Je bent als voorganger een intermediair tussen God en mensen. Daarbij zijn drie vragen in het geding: wie ben je als mens; hoe leef je als gelovige; hoe ga je te werk als prediker? De opbouw in het programma is gelieerd aan deze vragen.

Vandaar dat de eerste bijeenkomst in het teken staat van een stuk zelfreflectie via een zelfscan. Het geeft herkenning en bewustwording. Van sterke kanten en zwakke kanten. Een bewustzijn dat er geen sprake is van 'het Woord alleen'. Het is altijd 'het Woord door jou heen'. Daarbij spelen ook talloze andere biografische en contextuele gegevens mee. Dat geeft enerzijds rijkdom: de persoonlijke input leidt tot een persoonlijk gekleurde vertolking. Anderzijds liggen hier de nodige voetangels en klemmen: het kan leiden tot eenzijdige patronen, blinde vlekken en voorspelbare preken. Een *zorger* zal bijvoorbeeld geneigd zijn de confrontatie te vermijden, de *denker* kan ongemerkt te vaak voorbijgaan aan het hart, van zichzelf en de hoorder.

Lezen en luisteren

'Hoe kan ik hierover preken?' Het is de grootste verzoeking voor een dominee, dat je dit bij nagenoeg elk bijbelgedeelte wat je leest bewust of onbewust denkt. Het lijkt al moeilijker te worden om de woorden tot je eigen ziel te laten spreken. Tot jou als mens, los van je ambt. Dat wordt in de sessies herkend. Een collega zei eerlijk: 'ongemerkt is mijn ik er tussenuit geglipt'. En hij staat pas in zijn eerste gemeente. Het gevolg? Je zegt tegen anderen 'hoe het zit', maar je weet zelf steeds minder 'hoe het werkt'. Hoorders zullen dit intuïtief merken en er (innerlijk) op afhaken. Belangrijk genoeg dus om je bewust te worden. Gezamenlijk oefenen we in het lezen met het oog op het eigen hart en delen met elkaar wat het je al dan niet te zeggen heeft.

Existentiële grondnoties

Wat zou er te geloven en te preken zijn als wij niet van God zelf hadden vernomen en telkens opnieuw zouden vernemen? Preken komt echter niet alleen voort uit het horen van Gods stem, maar staat ook ten dienste van het horen daarvan (vgl. Rom. 10:14: *Hoe zullen zij Hem aanroepen in Wie zij niet geloven? En hoe zullen zij in Hem geloven, van wie zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen zonder die hun predikt?*). Uitgerekend door dit spreken van Godswegen wordt Hij realiteit in het heden en wekt de Geest geloof, hoop en liefde. Hier vallen persoonlijke beslissingen, dit maakt in mensenlevens het verschil. In dit licht bespreken we de vijf grondnoties voor prediker en preken (Kees van Ekris), die hieruit voortvloeien en hier onlosmakelijk mee samenhangen:

1. Uitgaan van de realiteit van God
2. Serieus nemen hoe die werkelijkheid van God onder druk staat
3. De werkelijkheid van God in het gewone leven
4. De werkelijkheid van God in het leven van niet-gelovigen
5. De werkelijkheid van God als geestelijke strijd

We laten tot ons doordringen hoe krachtig en hoe kwetsbaar geloven is. Krachtig omdat wij ons geloof niet zelf bedenken, maar te danken hebben aan het spreken van de Andere kant. Kwetsbaar omdat wij in principe niet meer hebben dan die Stem, waar wij op onze beurt stem aan geven. Tegelijk brengt het tot de kern: bij deze woorden leven wij, hier spreken wij van, in de verwachting dat het doorwerkt in mensenlevens dankzij de Geest. Dit impliceert dat ons geloven en preken gebeurt op het scherpst van de snede: door ons preken wil het heilige gebeuren (vgl. F. G. Immink).

Existentiële verificatie

In het NT ligt de basis van alle geloven in de *unio mystica* met Christus: u in Mij en Ik in u. Dat gebeurt door een blijven in Zijn woorden, zodat Zijn woorden in ons blijven (Joh. 15:1-8). Het vraagt om volhardende omgang met God, via de Schrift en door het gebed. In dit spoor wordt elke gelovige geroepen, opdat Christus gestalte in ons krijgt en wij naar Zijn beeld worden vernieuwd. Om te beginnen geldt dit voor de predikant, als voorganger van de gemeente. Paulus was daar heel uitgesproken over (vgl. 1 Kor. 4:15-17; 2 Kor. 4:5; Fil. 4:9) en het doortrekt zijn hele bediening (vgl. Efeze 3:1-13). Hoe zit het bij jou als je eerlijk nagaat hoe jouw leven als mens en als voorganger zich verhoudt tot dit bijbelse spreken? We laten ons daarbij leren door wat Rudolf Bohren daarover schreef in *Predigtlehre* (p.388-400) onder de titel 'Der Prediger als Vorbild'. Nadat Bohren betoogd heeft dat de NT-ische gemeente als eschatologische gemeenschap vooral geroepen is om in deze wereld gelijkvormig te worden aan het beeld van Christus, stelt hij: 'Predigen heisst mehr als Worte vorsagen und hersagen. Zum Vor-sagen gehört das Vor-leben des Wortes durch den Verkündiger. In solchem Vor-leben wird die Person für die Hörer verbindlich. Die Botschaft ist nicht ablösbar vom Botschafter; wäre sie das, wäre sie nicht menschliche Botschaft, sondern Geister-Botschaft' (393).

In de tussenliggende weken ga je concreet oefenen met een sprekende bijbeltekst.

Preken is zichtbaar maken

Na stil te hebben gestaan bij wie je bent en hoe jij de woorden van God tot je neemt, maak je de stap naar je rol als prediker. Je bent het instrument, de brug, de verbinder, de intermediair tussen God en mensen. Je staat tussen twee oevers en bent geroepen om in Christus 'naam de boodschap zo over te brengen dat het landt: de hoorders zien wat je zegt en kunnen zich voorstellen wat je bedoelt. Hoe visualiseer je wat God openbaart, hoe ontvouw je wat God zegt en zoekt, en hoe anticipeer je daarbij op de meervoudige 'Sitz im Leben' van je hoorders?

Het doet denken aan wat Jezus deed. Hij zag de mensen en gebruikte voor hen herkenbare en alledaagse beelden: de rots, de deur, de herder, zaad en onkruid, een vijgeboom, de vogels en de lelie. Ze verbeelden de wereld van God en verbinden die met ons bestaan. Waar zichtbaar wordt wat we zeggen, worden er bruggen geslagen naar het hart en kan de Geest als het ware op onze woorden meeliften en ogen openen. Op die manier wordt verkondiging, klassiek gezegd, 'bediening van het Woord'.

Oefenen in een relationeel hermeneutische benadering

Welke sleutel hanteren we om de Bijbel te lezen? Dat is een fundamentele vraag in het preekproces. In de hermeneutiek vallen de beslissingen die bepalend zijn voor de verkondiging. Veel bijbelse kernwoorden zijn relationele woorden: liefhebben, vertrouwen, belijden, bekeren, onderwijzen, zegenen enz. Op grond hiervan kiezen we voor een relationele vertaalslag. Concreet betekent dit dat je bij de voorbereiding van een preek het bijbelverhaal binnengaat en daar exploreert en expliciteert wat er gebeurt in elk van de verschillende relaties: tussen God en mens/volk/gemeente, richting het eigen hart (bv. in de Psalmen), tussen mensen onderling of in relatie tot de samenleving, de wereld en de schepping. Door de bekende vragen te stellen – *Wie? Wat? Waar? Wanneer? Waarom? Waartoe? Hoe?* – laten we ons de werkelijkheid van toen intrekken en al luisterend raakt ons levens- en geloofsverhaal daarmee verbonden. Dat leidt tot de zogenaamde hermeneutische horizon-versmelting (Henk Bakker), waardoor een (hét) woord van toen en daar een (hét) woord wordt voor hier en nu. Zo kan de Stem van ooit tot klinken komen in ons bestaan. Actueel en gezaghebbend. Actueel, omdat de verbinding (in leven, geloven, twijfel, strijd, verwondering, pijn) van toen en nu evident wordt. Gezaghebbend, omdat door deze verbinding (het spreken van) God zelf present wordt gesteld.

-Wim Dekker & Jos Douma, *Dichtbij de hoorder*.

-Hand-out Paul Visser, *Het gaat er relationeel aan toe*.

Wat leeft er bij de hoorder?

Aan de hand van een feedbackformulier reageren een aantal gemeenteleden op een door jou gehouden preek m.b.t. hun luisterervaring. Niet met de bedoeling om de preek of

prediker te beoordelen, maar om inzicht te geven in zijn/haar beleving als hoorder. Waar wordt iemand door aangesproken, waar zit het verlangen, waar wordt iemand door belemmerd of door meegenomen?

De uitkomst kan behulpzame inzichten geven maar kan ook onzeker en aarzelend maken. Het is goed om dat te onderkennen bij jezelf, met als uitgangspunt: je bent niet geroepen om hoorders te pleasen, wel om hen zo goed mogelijk met de woorden van God te dienen. In dat licht wordt er geogst: wat valt je op en in hoeverre helpt het of hindert het jou om priesterlijk, profetisch of koninklijk te zijn, om *undefended* te leren preken.

Opnieuw gaan we samen een tekst in, nu met de vraag met wie jij je identificeert als voorganger en met wie je je hoorders identificeert, om vervolgens de concrete verbindingen te benoemen die er liggen met je eigen leven en dat van je hoorders. Deze bewustwording bepaalt je positie op de preekstoel.

Deze bewustwording en voorgaande exercities, zo bleek, leiden tot bijdragen die gekenmerkt worden door een confronterende eerlijkheid, waar de prediker zelf deel van uitmaakt, en een directer spreken van bevrijdende woorden. We ontdekken de kracht van undefended spreken.

Iemand zei: 'Het was vaak zij en ik, nu is het veel meer een wij'.

Speak up

In een korte performance al het geoeffende zichtbaar, hoorbaar, voelbaar maken! Geen kleine opdracht. Wel een waardevolle oefening! Je gaat nog een keer terug naar je profiel: wie ben je, welke woorden staan in jouw profiel en van daaruit ga je aan de slag: vanuit jouw stijl een tekst ontvouwen.

In het luisteren naar elkaar ervaar je ook hoorder te zijn.

We geven elkaar feedback door middel van een paar observatievragen, die inzicht geven waar en hoe je het verhaal ingetrokken wordt. We verbinden dat met de doelstelling van de training: in hoeverre is er sprake van existentiële verificatie en een authentiek getuigenis?

De training wordt afgesloten met terugblikken en oogsten. Op welke manier is er iets veranderd in jouw persoonlijke, existentiële omgang met de bijbelwoorden, op welke manier werkt dat door in de voorbereiding van je preken, en welk effecten merk je op bij jezelf en in de gemeente?

AANBEVOLEN LITERATUUR

Arnold Huijgen, *Lezen en laten lezen* (Kok Boekencentrum, 2019)

F. G. Immink, *Het heilige gebeurt* (Boekencentrum, 2011)

Thomas G. Long, *The Witness of Preaching* (Westminster John Knox Press, 2005)

Kees de Ruijter, *Horen naar de stem van God* (Boekencentrum, 2013)